

Elżbieta Hajduga

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

BIEGŁY REWIDENT I BADANIE SPRAWOZDANIA W ŚWIETLE NOWYCH REGULACJI PRAWNYCH

Streszczenie: Zawód biegłego rewidenta jest w Polsce uważany za jeden z trzech najlepiej opłacanych zawodów (obok doradcy podatkowego i głównego księgowego). Zainteresowanie tym zawodem zaczęło wzrastać od 1992 r., kiedy to weszła w życie ustawa nakładająca obowiązek badania i ogłaszania sprawozdań finansowych w Monitorze Polskim przez banki, firmy ubezpieczeniowe, fundusze inwestycyjne, spółki akcyjne oraz duże spółki: z ograniczoną odpowiedzialnością, cywilne i komandytowe. W roku 1995 krąg podmiotów zobligowanych do badania swoich sprawozdań finansowych został rozszerzony. Obecna ustawa o rachunkowości nakłada taki obowiązek nawet na najmniejsze podmioty prawa handlowego – muszą one to robić przynajmniej raz na trzy lata.

Słowa kluczowe: biegły rewident, wymagania stawiane kandydatom na biegłych rewidentów, odpowiedzialność biegłych rewidentów.

1. Wstęp

W Polsce zawód biegłego rewidenta usankcjonowano w 1928 r. Celem działalności biegłych rewidentów miało być coroczne badanie bilansu, rachunku zysków i strat oraz sprawozdań zarządu spółki. Niestety przepisów tych nie udało się wprowadzić w życie przed wybuchem II wojny światowej. W latach 1949–1989 biegli rewidentzi (wówczas nazywani dyplomowanymi biegłymi księgowymi) przeprowadzali badanie pod kątem poprawności naliczania podatków, a nie, jak obecnie, w aspekcie uwiarygodnienia informacji zawartych w sprawozdaniu finansowym dla różnych grup odbiorców (użytkowników) [7, s. 419].

Niezwykłe dynamiczny rozwój gospodarczy, pojawienie się nieporównywalnie dużej, w stosunku do lat poprzednich, liczby podmiotów gospodarczych zarówno krajowych, jak i zagranicznych spowodował wzrost zainteresowania zawodem biegłego rewidenta. Przyczynił się do tego również fakt, iż wiele światowych firm doradczych świadczących usługi audytorskie założyło swe oddziały w naszym kraju. Powstało też wiele rodzimych podmiotów świadczących usługi tego typu.

Przed kandydatami na biegłych rewidentów stawiane są wysokie wymagania, które dotyczą przede wszystkim wiedzy, ale również wiążą się z cechami charakteru, ta-

kimi jak: poczucie odpowiedzialności, przestrzeganie zasad moralnych, odporność na stres i sytuacje kryzysowe. Ponadto kandydaci na biegłych rewidentów muszą spełniać wymagania formalne związane z wykształceniem, egzaminami oraz aplikacjami.

2. Wymogi formalnoprawne stawiane kandydatom na biegłych rewidentów

Biegłym rewidentem jest osoba wpisana do rejestru biegłych rewidentów. Oczywiście, aby być wpisanym do takiego rejestru, należy spełnić kilka warunków, które wymienione są w ustawie o biegłych rewidentach i ich samorządzie, podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych oraz o nadzorze publicznym [6, art. 5].

Każda osoba fizyczna spełniająca określone warunki może być wpisana do rejestru biegłych rewidentów. Osoba taka powinna korzystać z pełni praw publicznych, jak również posiadać pełną zdolność do czynności prawnych. Ponadto w życiu zawodowym powinna cieszyć się nieposzlakowaną opinią, a swoim postępowaniem dawać przykład prawidłowego wykonywania zawodu. Kandydatem na biegłego rewidenta nie może być osoba, która kiedykolwiek była skazana prawomocnym wyrokiem za umyślnie popełnione przestępstwo lub przestępstwo skarbowe. Kolejne wymagania stawiane przed kandydatami związane są z ich wykształceniem oraz doświadczeniem zawodowym. Kandydaci powinni mieć ukończone studia wyższe w Polsce lub zagraniczne studia wyższe uznawane za równorzędne w kraju. Istotne jest również swobodne posługiwanie się językiem polskim w mowie i piśmie. Kolejnym etapem w drodze do zawodu jest odbycie rocznej praktyki w zakresie rachunkowości w państwie Unii Europejskiej oraz co najmniej dwuletniej aplikacji pod kierunkiem biegłego rewidenta. Praktyka oraz aplikacja mają na celu przygotowanie do samodzielnego wykonywania zawodu, przy czym odbycie powyższych musi zostać potwierdzone przez komisję egzaminacyjną. Czynności te pozwalają nabyć kandydatom na biegłych rewidentów umiejętności w zakresie organizacji i techniki prowadzenia ksiąg rachunkowych (również przy zastosowaniu komputerów), posługiwania się przepisami prawa niezbędnymi w realizacji zadań służb finansowo-księgowych, księgowania różnorodnych operacji gospodarczych, sporządzania deklaracji podatkowych i ubezpieczeniowych, wyboru oraz stosowania właściwych metod i technik podczas badania sprawozdań finansowych, w tym również przy użyciu komputera. Nabyte umiejętności mają na celu pomoc w opracowaniu dokumentacji z badania sprawozdań.

W dalszym etapie kandydaci na biegłych rewidentów zostają dopuszczeni do egzaminów. Egzaminy obejmują 10 tematów z zakresu:

- teorii rachunkowości;
- zasad sporządzania sprawozdań finansowych, w tym skonsolidowanych sprawozdań finansowych;
- międzynarodowych standardów sprawozdawczości finansowej;

- analizy finansowej;
- rachunku kosztów i rachunkowości zarządczej;
- zarządzania ryzykiem i kontroli wewnętrznej;
- rewizji finansowej;
- standardów rewizji finansowej;
- etyki zawodowej i niezależności biegłego rewidenta;
- wymogów prawnych dotyczących badania sprawozdań finansowych oraz biegłych rewidentów i podmiotów uprawnionych do badania sprawozdań finansowych [6, art. 9, ust. 1].

Dodatkowo kandydaci muszą wykazać się wiedzą z zakresu prawa: spółek handlowych i ładu korporacyjnego, postępowania upadłościowego i naprawczego, podatkowego, cywilnego, pracy i ubezpieczeń społecznych, bankowego, ubezpieczeniowego. Wymagana jest również wiedza z mikro- i makroekonomii, matematyki, statystyki oraz technologii informacyjnych i systemów komputerowych. Po zakończeniu wymienionych powyżej egzaminów z wynikiem pozytywnym oraz odbyciu aplikacji kandydaci na biegłych rewidentów przystępują do ustnego egzaminu dyplomowego, który przeprowadza komisja egzaminacyjna.

Po uzyskaniu wpisu do rejestru biegłych rewidentów prowadzonego przez Krajową Radę Biegłych Rewidentów oraz po złożeniu ślubowania biegły rewident uzyskuje prawo do wykonywania zawodu. Wyodrębnia się dwie grupy biegłych rewidentów: tzw. czynnych i biernych. Czynnymi będą ci, którzy badają aktualnie sprawozdania finansowe, czyli są wpisani na listę biegłych rewidentów. Każdy biegły rewident może być wpisany na listę pod warunkiem udziału w szkoleniach obowiązkowych. Po zamieszczeniu na liście biegły rewident uzyskuje wpis do legitymacji, który potwierdza uprawnienia do badania sprawozdań finansowych.

Obok obowiązku podnoszenia kwalifikacji zawodowych poprzez odbywanie obowiązkowych szkoleń biegli rewidentenci obowiązani są do postępowania zgodnie ze złożonym ślubowaniem¹, przestrzeganie standardów rewizji finansowej, zasad niezależności oraz etyki zawodowej.

3. Formy wykonywania zawodu biegłego rewidenta – podmioty uprawnione do badania sprawozdań finansowych

Ustawa o biegłych rewidentach i ich samorządzie, podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych oraz o nadzorze publicznym [6, art. 3] precyzuje, w jaki sposób biegły rewident może wykonywać swój zawód. W ustawie wymieniono cztery możliwe sytuacje:

¹ (...) Powierzone zadania wykonywać w poczuciu odpowiedzialności, z całą rzetelnością i bezstronnością, zgodnie z przepisami prawa i obowiązującymi standardami rewizji finansowej, kierując się w swoim postępowaniu etyką zawodową i niezawisłością. Poznane w czasie wykonywania czynności rewizji finansowej fakty i okoliczności zachowam w tajemnicy wobec osób trzecich – art. 5, ust. 6 Ustawy z dnia 7 maja 2009 r. o biegłych rewidentach i ich samorządzie, podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych oraz o nadzorze publicznym (DzU nr 77 poz. 649).

- biegły rewident jako osoba fizyczna prowadząca działalność we własnym imieniu i na własny rachunek;
- biegły rewident jako wspólnik podmiotu uprawnionego do badania sprawozdań finansowych (wspólnik spółki cywilnej, jawnej, partnerskiej, komandytowej);
- biegły rewident jako osoba pozostająca w stosunku pracy z podmiotem uprawnionym do badania sprawozdań finansowych;
- biegły rewident jako osoba niepozostająca w stosunku pracy oraz nieprowadząca działalności we własnym imieniu i na własny rachunek, pod warunkiem zawarcia umowy cywilnoprawnej z podmiotem uprawnionym do badania.

Należy tutaj zaznaczyć, że osoby (biegli rewidenty) zatrudnione w samorządzie biegłych rewidentów i zatrudnione w charakterze pracownika naukowo-dydaktycznego lub naukowego mogą wykonywać zawód jedynie na podstawie umowy cywilnoprawnej, czyli osoby niepozostające w stosunku pracy z podmiotami uprawnionymi do badania i nieprowadzące działalności we własnym imieniu i na własny rachunek.

Biegły rewident po przeprowadzeniu badania sprawozdania finansowego powinien wydać opinię, spełniając wcześniej warunki do wyrażenia bezstronnej i niezależnej opinii o tym sprawozdaniu. Art. 66 ustawy o rachunkowości mówi, że bezstronność i niezależność nie jest zachowana, jeżeli biegły rewident:

- posiada udziały, akcje lub inne tytuły własności w jednostce lub jednostce z nią powiązanej, z wyłączeniem udziału w spółdzielni mieszkaniowej;
- jest lub był w ostatnich trzech latach przedstawicielem prawnym (pełnomocnikiem), członkiem organów nadzorujących, zarządzających, administrujących lub pracownikiem jednostki albo jednostki z nią powiązanej;
- w ostatnich trzech latach uczestniczył w prowadzeniu ksiąg rachunkowych, sporządzaniu sprawozdania finansowego stanowiącego przedmiot badania;
- osiągnął, chociażby w jednym roku, w ciągu ostatnich pięciu lat co najmniej 50% przychodu rocznego z tytułu świadczenia usług na rzecz danej jednostki lub jednostki z nią powiązanej; nie dotyczy to pierwszego roku działalności biegłego rewidenta;
- jest małżonkiem, krewnym lub powinowatym w linii prostej do drugiego stopnia lub jest związany z tytułu opieki, przysposobienia lub kurateli z osobą będącą członkiem organów zarządzających, nadzorujących, administrujących jednostki albo zatrudnia przy prowadzeniu badania takie osoby;
- z innych powodów nie może sporządzić bezstronnej i niezależnej opinii.

4. Samorząd biegłych rewidentów i zasady etyki zawodowej

Biegli rewidenty zrzeszają się, tworząc Krajową Izbę Biegłych Rewidentów. Przynależność do izby jest obowiązkowa, a obowiązek ten powstaje w chwili uzyskania wpisu do rejestru. Do zadań Krajowej Izby Biegłych Rewidentów należą w szczególności:

1. Reprezentowanie członków oraz ochrona ich interesów zawodowych.
2. Ustanawianie standardów rewizji finansowej.
3. Sprawowanie kontroli nad należyтым wykonywaniem zawodu i przestrzeganiem zasad etyki zawodowej przez członków Krajowej Izby Biegłych Rewidentów oraz przestrzeganiem przez podmioty uprawnione do badania sprawozdań finansowych obowiązujących przepisów prawa.
4. Współdziałanie w kształtowaniu zasad rachunkowości i rewizji finansowej.
5. Opracowywanie materiałów szkoleniowych dla kandydatów na biegłych rewidentów.
6. Prowadzenie działalności wydawniczej i szkoleniowej [6, art.16].

Regulacje prawne² nakładają na biegłych rewidentów obowiązek postępowania zgodnego z zasadami etyki oraz zaplanowania przeprowadzenia badania w taki sposób, aby uzyskać racjonalną pewność, że sprawozdanie finansowe jest wolne od istotnych nieprawidłowości.

Tabela 1. Zakres obowiązywania zasad etyki zawodowej

Zasada	Charakterystyka
Rzetelność (uczciwość)	Postępowanie biegłego rewidenta powinno być rzeczowe.
Bezstronność (obiektywizm)	Postępowanie biegłego rewidenta powinno być obiektywne, wolne od uprzedzeń i wpływu rozbieżności zdań. Biegły rewident nie powinien ulegać naciskom innych osób.
Kompetencje zawodowe	Obowiązkiem biegłego rewidenta jest świadczenie usług o wysokiej jakości, tj. zgodnych z zagadnieniami w zakresie rachunkowości i rewizji finansowej oraz zasadami prawa, a także z zasadami ugruntowanymi przez działania w praktyce. Biegły rewident musi stale podnosić kwalifikacje zawodowe.
Należyta staranność	Biegły rewident powinien wykonywać swoje usługi z należyłą starannością i sumiennością.
Tajemnica zawodowa	Biegły rewident jest zobowiązany do zachowania w tajemnicy wszystkich informacji i dokumentów związanych z wykonywaniem czynności rewizyjnych. W określonych w przepisach prawa przypadkach może nastąpić zwolnienie z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej.
Niezależność zawodowa	Biegły rewident w trakcie dokonywania badania sprawozdania finansowego powinien być samodzielny i niezależny, podlegając wyłącznie przepisom prawa, obowiązującym standardom rewizji finansowej oraz zasadom etyki.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [4].

Zasady etyki zawodowej biegłych rewidentów zostały spisane w formie kodeksu w załączniku do uchwały Krajowej Rady Biegłych Rewidentów [4]. Kodeks ten składa się z 12 rozdziałów, gdzie każdy precyzuje zasady etyki w określonych ob-

² Ustawa o rachunkowości z dnia 29 września 1994 r. (DzU 2002 r. nr 76 poz. 694 z późn. zm.) oraz normy wykonywania zawodu biegłego rewidenta wydane przez Krajową Radę Biegłych Rewidentów w Polsce oraz Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej.

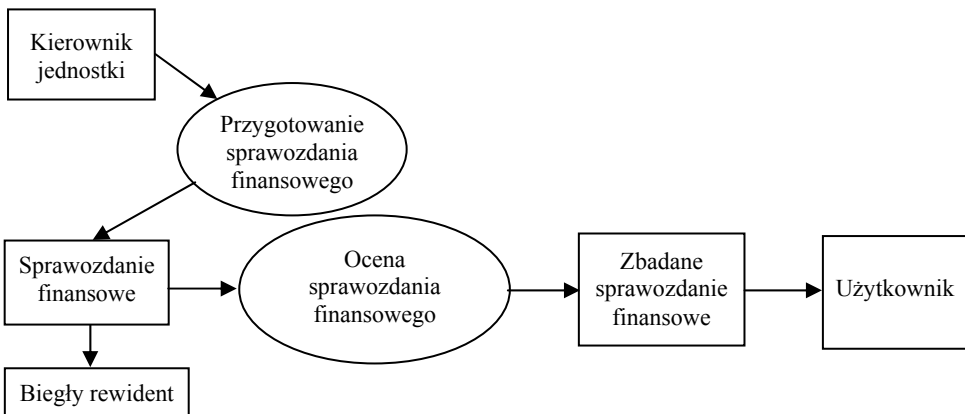
szarach działania. Bez względu na miejsce i charakter zatrudnienia, biegły rewident jest zobligowany do przestrzegania wielu zasad (tab. 1):

- rzetelności (uczciwości) i bezstronności (obiektywizmu);
- kompetencji zawodowych i należytej staranności;
- tajemnicy zawodowej.

5. Cel badania sprawozdań finansowych

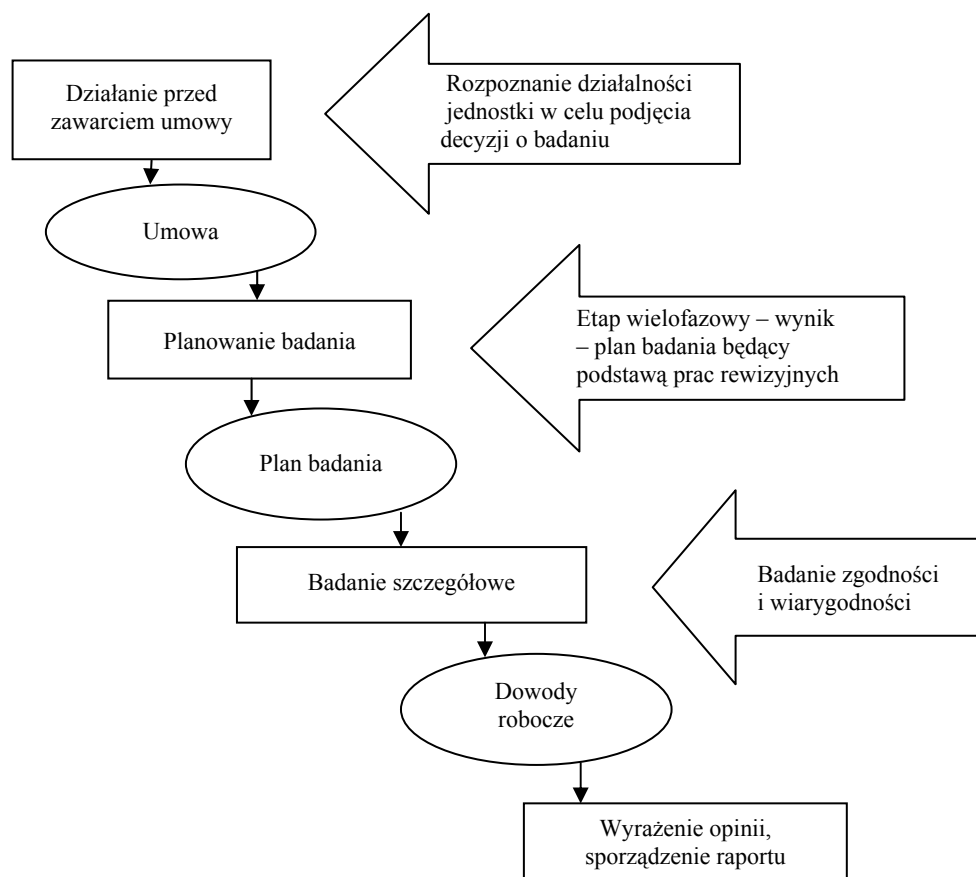
Cel badania sprawozdania finansowego zmieniał się na przestrzeni lat. W XIX w. jedynym celem było wykrycie tych nieprawidłowości i błędów, które wynikały przede wszystkim z celowego działania człowieka. Na przełomie XIX i XX w. większą uwagę skupiano na weryfikacji dokładności zapisów księgowych, a dopiero po I wojnie światowej celem było potwierdzenie wiarygodności sprawozdania finansowego przez niezależnego eksperta. Według obowiązującej ustawy o rachunkowości celem badania sprawozdania finansowego jest wyrażenie przez biegłego rewidenta pisemnej opinii wraz z raportem o tym, czy sprawozdanie finansowe jest prawidłowe oraz rzetelnie i jasno przedstawia sytuację majątkową i finansową, jak też wynik finansowy badanej jednostki.

Zanim biegły rewident rozpocznie badanie sprawozdania finansowego określonej jednostki gospodarczej, muszą zostać podjęte pewne czynności (rys. 1). Kierownik jednostki zapewnia sporządzenie rocznego sprawozdania finansowego nie później niż w ciągu 3 miesięcy od dnia bilansowego. Roczne sprawozdanie finansowe jednostki podlega zatwierdzeniu przez organ zatwierdzający nie później niż 6 miesięcy od dnia bilansowego. Jednostki, na których ciąży obowiązek poddania badaniu sprawozdania finansowego, muszą tego dokonać przed zatwierdzeniem sprawozdania.

Rys. 1. Przygotowanie i ocena sprawozdania finansowego

Źródło: [7, s. 429].

Rys. 2. Etapy badania sprawozdania finansowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [7, s. 437].

Badanie sprawozdania finansowego jest procesem złożonym, składającym się z kilku etapów (rys. 2). Na każdym z nich biegły rewident gromadzi odpowiednie dokumenty, na podstawie których wyrazi swą opinię oraz sporządzi raport z przeprowadzonego badania.

6. Rezultat badania – opinia i raport biegłego rewidenta

Efektom pracy biegłego rewidenta jest wspomniana wcześniej opinia oraz raport. W opinii biegły rewident potwierdza wiarygodność badanego sprawozdania finansowego, jak również prawidłowość prezentowanych danych, natomiast nie daje żadnej gwarancji, że jednostka będzie kontynuowała działalność skutecznie i efektywnie.

Opinia powinna zawierać informacje, czy badane sprawozdanie finansowe:

- zostało sporządzone na podstawie prawidłowo i rzetelnie prowadzonych ksiąg rachunkowych;
- zostało sporządzone zgodnie z określonymi ustawą zasadami rachunkowości;
- jest zgodne co do formy i treści z obowiązującymi jednostkę przepisami prawa, statutem lub umową;
- przedstawia rzetelnie i jasno wszystkie istotne dla oceny jednostki informacje oraz jest zgodne z informacjami zawartymi w sprawozdaniu z działalności jednostki.

Biegły rewident ma obowiązek zamieszczenia w opinii informacji dotyczących stwierdzonych podczas badania zagrożeń dotyczących kontynuacji działalności przed podmiot gospodarczy. Opinia powinna w sposób jednoznaczny wskazywać powody wyrażenia ewentualnych zastrzeżeń do sprawozdania finansowego, wyrażenia opinii negatywnej lub odmowy wyrażenia opinii z uwagi na zaistnienie okoliczności uniemożliwiających jej sformułowanie.

Raport natomiast powinien zawierać w szczególności:

- ogólną charakterystykę jednostki;
- informacje dotyczące uzyskania od jednostki potrzebnych (żądanych) danych, oświadczeń i wyjaśnień;
- ocenę prawidłowości stosowanego systemu rachunkowości w badanej jednostce;
- ocenę systemu kontroli wewnętrznej;
- dokładny opis każdej pozycji bilansu oraz rachunku zysków i strat;
- przedstawienie sytuacji finansowej i majątkowej jednostki oraz jej wyniku finansowego i rentowności w sposób rzetelny i wiarygodny.

W raporcie biegły rewident powinien wskazać te sytuacje (jeśli istnieją), które mogą zagrażać jednostce gospodarczej, a w szczególności kontynuacji działalności przez nią. Opinia i raport powinny wynikać z zebranej i opracowanej w toku prowadzonych czynności rewizyjnych dokumentacji.

7. Podsumowanie

Nie ulega wątpliwości, że biegły rewident jest osobą zaufania publicznego. Sam tytuł *biegły rewident*, według ustawy, podlega ochronie prawnej. Stąd też wysokie wymagania stawiane kandydatom na biegłych rewidentów. Nie należy zapominać również o ciągłym poszerzaniu i doskonaleniu wiedzy i umiejętności biegłych rewidentów.

Biegły rewident musi wydać bezstronną i niezależną opinię z badania sprawozdania finansowego. Powinien zatem posiadać pewne cechy, które mu w tym pomogą. Mowa przede wszystkim o niezależności w podejmowaniu decyzji o planowaniu rewizji, o niezależności w wyborze rodzajów i procedur badawczych, a także o niezależności w wyrażaniu opinii.

Literatura

- [1] Fedak Z., *Normy wykonywania zawodu biegłego rewidenta a Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2003.
- [2] <http://www.kibr.org.pl>.
- [3] Kazirod A., Młynarczk A., *Założenia koncepcyjne oraz odpowiedzialność biegłego rewidenta w świetle Międzynarodowych Standardów Rewizji Finansowej*, KIBR, Warszawa 2004.
- [4] Uchwała Krajowej Rady Biegłych Rewidentów Nr 1426/33/2009 z dnia 3 listopada 2009 r.
- [5] Ustawa o rachunkowości z dnia 29 września 1994 r., DzU 2002, nr 76, poz. 694 z późn. zm.
- [6] Ustawa z dnia 7 maja 2009 o biegłych rewidentach i ich samorządzie, podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych oraz o nadzorze publicznym, DzU 2009, nr 77, poz. 649.
- [7] Walińska E. (red.), *Rachunkowość i sprawozdawczość finansowa*, t. 2, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2006.
- [8] Winiarska K., *Audyt finansowy*, PWE, Warszawa 2009.

CHARTERED AUDITOR AND HIS ROLE IN THE AUDIT OF A FINANCIAL STATEMENT IN THE LIGHT OF NEW REGULATIONS

Summary: In Poland the profession of a chartered auditor is considered as one of the three best paid jobs (apart from the jobs of tax advisor and chief accountant). Since 1992, when the due Act came into force which introduced the obligation of auditing and publishing financial statements in the journal Monitor Polski by banks, insurance institutions, investment funds, joint stock companies and big companies like: limited liability ones, civil partnerships and limited partnerships, this profession has been gaining popularity. In 1995 the group of entities which were obliged to audit their financial statements was extended. The Accounting Act in force at present imposes such an obligation even on the smallest entities of commercial law. They have to undergo audits at least once in three years.